

DEİZM BAĞLAMINDA ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA İNANÇ ALGISI -ADİYAMAN ÖRNEĞİ-

THE PERCEPTION OF BELIEF IN SECONDARY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF
DEISM-ADİYAMAN EXAMPLE-

HAMDİ GÜNDOĞAR

PROF. DR. ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ KELAM VE İSLAM
MEZHEPLERİ ANABİLİM DALI
PROFESSOR DR. ADİYAMAN UNIVERSITY FACULTY OF ISLAMIC SCIENCES DEPARTMENT OF
KALAM AND ISLAMIC SECTS
hgundogar@adiyaman.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-4978-8436>

MUHAMMET SAİT YÜRGÜÇ

ÖĞRETMEN, KAHTA FEN LİSESİ, ADİYAMAN
KAHTA SCIENCE HIGH SCHOOL, ADİYAMAN
msaityuguc@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0001-8568-0882>

 <http://dx.doi.org/10.29228/k7auifd.23>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types
Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received
29 Ekim / October 2019

Kabul Tarihi / Accepted
20 Aralık / December 2019

Yayın Tarihi / Published
Aralık / December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season
Aralık / December

Atıf / Cite as

Gündoğar, Hamdi-Yürgüç, Muhammet Sait, "Deizm Bağlamında Ortaöğretim Okullarında İnanç Algısı -Adıyaman Örneği- [The Perception of Belief in Secondary Schools in The Context of Deism -Adıyaman Example-]". Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi - Journal of the Faculty of Theology 6/11 (Aralık/December 2019): 643-670.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi - Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey. All rights reserved.

For Permissions
ilahiyatdergisi@kilis.edu.tr

DEİZM BAĞLAMINDA ORTAÖĞRETİM OKULLARINDA İNANÇ ALGISI -ADİYAMAN ÖRNEĞİ-

Öz

Son yıllarda yapılan araştırmalarda Türkiye’de deizme yönelen insan sayısında bir artışın olduğu gözlemlenmektedir. Belli bir refah ve zenginlik seviyesine ulaşan birçok insan zamanla dini yaşam ve dini değerlere karşı ilgisiz kalmakta, dinin kural ve kaidelerine uymada isteksiz davranmaktadır. Diğer taraftan birçok kişi dini kural ve kaideleri insan özgürlüğünün önünde bir engel olarak görmekte, dünya hayatını daha özgür, daha kuralsız ve sınırsız yaşamak istemektedir. Bu durum onları Tanrı’nın müdahil olmadığı bir yaşam biçimine sevk etmektedir. Tanrı’nın müdahil olmadığı, inanca ait kural ve kaidelerin akıl ile belirlendiği bir düşünce deizm içinde kendisine yer bulmaktadır. Bir adım sonrasında ise insan hayatında ve düşüncesinde Tanrı’ya hiç yer vermeyen ateizm olmaktadır. Merak edilen bir husus da ortaöğretimde okuyan öğrencilerin inanç algılarında deizm bir yöneliş olup olmadığıdır. Türkiye’de deizm cereyanının gençliğin önemli bir kitlesini oluşturan ortaöğretim öğrencileri bazında durumunun ve oranının ne olduğu sorgulanmaktadır. Araştırmamızın amacı ortaöğretimde eğitim alan öğrencilerin dini anlayış ve algılamalarında deizm ve ateizme yönelik bulguların tespit edilmesidir.

Özet

Bir Tanrı’ya inanma iman ya da Tanrı’yı inkâr ilk çağlara kadar dayanan bir olgudur. Batı dünyasında olduğu gibi İslam dünyasında da teist, deist veya ateist cereyanlar hep olmuştur. 16. yy. da Avrupada yaygınlaşan deist düşünce Kilise’nin dogmatik düşünceleri ve bilimsel gelişmelere karşı çıkmasına bir isyan niteliğinde idi. Ayrıca Hristiyanlıktaki ruhban yapısı gereği din adamlarının imtiyaz sahibi olmaları, Papa’nın Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi gibi kabul edilmesi gibi düşünceler insanların Hristiyanlığa karşı tavır almalarına sebep olmuştur. Bunun yanında Ortaçağ Hristiyanlık dünyasında Kilise ve din adamlarının toplum üzerindeki baskıları, dini alanı tamamen kendi tekellerine almaları, bilimsel keşif ve düşünce ortaya koyan bilim adamlarını ölüme ve işkencelere mahkûm etmeleri, Avrupalıların her geçen gün Hristiyanlıktan ve dolayısıyla dinden uzaklaşmalarına yol açmıştır. Bu durum zamanla Tanrı’nın dünya yaşamına müdahil olmaması anlamında seküler bir dünya görüşünün, felsefi anlamda deistik bir düşünce ve ilerisinde ateist bir felsefenin yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Son dönemlerde yapılan araştırmalarda Türklerin deizm ve ateizm bağlamında inanç algıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. 2000 li yıllardan önce Türkiye’de Müslüman oranı % 99 olarak ifade edilebilmekte idi. Ancak son yıllarda araştırmalarda bu oranın kısmen azaldığı ve Türklerin inanç tercihlerinde küçük çaplı değişikliklerin olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de eskiye nazaran deizm eksenli söylem, tartışma ve yayınlar daha fazla gündemi meşgul etmektedir. Müslüman nüfusun çok büyük bir oranda olduğu Türkiye’de deizmin gündemde olması bir endişeyi beraberinde getirmekte, toplumun ve özellikle gençlerin bu konudaki eğilimlerinin ne düzeyde olduğu merak edilmektedir. Diyanet İşleri başkanlığınca 2013 yılında yapılan ve 2014 yılında yayınlanan bir araştırmada Allah’ın varlığına inananların oranı % 98,7 olarak tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada “Allah’ın emir ve yasaklarını peygamberler vasıtasıyla bildirdiğine inananların sayısı % 97,7 de kalmıştır. Söz konusu araştırmada Allah’a inananlar ile peygamberlik müessesesine inanlar arasında % 1 gibi küçük bir fark görünmekle beraber, üzerinde düşünölmeye değer bir husus olarak karşımızda durmaktadır. Günümüz Türkiye’sinde deizm eğilimin hangi boyutta olduğunu ortaya koyan bilimsel araştırmalar yok denecek kadar azdır. Bazı anket şirketlerinin halk arasında yaptıkları araştırmalarda Türkiye’deki deist oranının ise % 6 civarında olduğu belirtilmiştir. Bu araştırmaların ortaya koyduğu sonuçların yüzde yüz doğruluğuna ihtiyatla yak-

laşmakla beraber içinde yaşadığımız toplumdaki gerçeklikler, araştırma sonuçlarının görmezlikten gelinmeyeceğini ortaya koymaktadır. İçinde muhafazakâr aile çocuklarının da bulunduğu gençlerin deizme yöneldiği şeklinde medyada dile getirilen iddiaların ciddi anlamda bilimsel çalışmalara dayandığını söylemek zordur. Bu konuda doğru bilgi ve sonuçlara ulaşmak için gençler üzerinde anket çalışmaları yapılması ve elde edilen verilerin bilimsel kriterlere göre değerlendirilmesi gerekir. Bu sebeple çalışmamızda ortaöğretim gençliğinin deizm akımı ile ilgili düşünce ve eğilimlerini belirlemeyi hedeflenmiştir. Son yıllarda farklı platformlarda dile getirilen deistik ve ateistik söylemlerin toplumda karşılığının tespiti önemli bir konudur. İnternet ortamında deizm ve ateizm ismiyle açılan onlarca sitenin faaliyet gösterdiği ve inançlara yönelik eleştirilerin yoğunlaştığı bilinmektedir. İnançlara yönelik eleştirilerde İslam'a ve Müslümanlara yönelik olanlar önemli bir yekün oluşturmaktadır. Problemin en önemli tarafı deizm ve ateizme ilişkin söylemlerden en fazla etkilenen kesimin gençler olmasıdır. Genç kuşakların inanç yapılarındaki değişim ve dönüşüm, yaşadıkları ülkenin geleceğini de yakından ilgilendirmektedir. Bu bakımdan deizm ve ateizmin gençler üzerindeki etki ve tesirin tespit edilmesinde yarar görülmektedir. Belli bir refah ve zenginlik seviyesine ulaşan birçok insan zamanla dini yaşam ve dini değerlere karşı ilgisiz kalmakta, dinin kural ve kaidelerine uymada isteksiz davranmaktadır. Diğer taraftan birçok kişi dini kural ve kaideleri insan özgürlüğünün önünde bir engel olarak görmekte, dünya hayatını daha özgür, daha kuralsız ve sınırsız yaşamak istemektedir. Bu durum onları Tanrı'nın müdahil olmadığı bir yaşam biçimine sevk etmektedir. Tanrı'nın müdahil olmadığı, inanca ait kural ve kaidelerin akıl ile belirlendiği bir düşünce deizm içinde kendisine yer bulmaktadır. Bir adım sonrasında ise insan hayatında ve düşüncesinde Tanrı'ya hiç yer vermeyen ateizm söz konusu olmaktadır. Merak edilen bir husus da ortaöğretimde okuyan öğrencilerin inanç algılarında deizme bir yöneliş olup olmadığıdır. Yapılan bu anket araştırmasında bu soruların cevapları bulunmaya çalışılacaktır. Türkiye'de deizm ve ateizm cereyanının gençliğin önemli bir kitlesini oluşturan ortaöğretim öğrencileri bazında durumunun ve oranının ne olduğu sorgulanmaktadır. Araştırmamızın amacı ortaöğretimde eğitim alan öğrencilerin dini anlayış ve algılamalarında deizme ve ateizme yönelik bulguların tespit edilmesidir. Bu amaçla Adıyaman İl merkezinde yer alan 10 ortaöğretim kurumunda anket çalışması yapılmış ve sonuçları bilimsel ölçütlere uygun bir şekilde değerlendirilmiştir. Araştırma 1150 öğrenci üzerinde yapılmış, 1000 öğrenciden alınan sağlıklı veriler değerlendirilmeye alınmıştır. Bu çalışmamızı diğerlerinden ayıran en önemli husus; gençlerin deizme yönelimi ile ilgili olarak çoğunlukla teorik düzlemde yapılan ve yeterli bilimsel temele dayanmayan tartışmalardan farklı olarak bilimsel ölçütlere uygun bir şekilde sahada gerçekleştirilmiş olmasıdır. Makalede literatür incelemesi ve anket tekniği kullanılmıştır. Deizm ve ateizm ile ilgili konular işlenirken ilgili literatürden yararlanılmış ve yer yer değerlendirmelerde bulunulmuştur. Daha sonra da ortaöğretim öğrencilerinden seçilen grubun inanç algılarıyla ilgili düşünceleri anket sorularıyla tespit edilmeye çalışılmış, yapılan tercihler değerlendirilerek bir sonuç elde edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kelam, Deizm, İnanç Algısı Anketi, Gençlik, Öğrenci.

THE PERCEPTION OF BELIEF IN SECONDARY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF DEISM-ADİYAMAN EXAMPLE-

Abstract

According to the studies in recent years in Turkey, it is observed that there is an increase in the number of people turning to deism and atheism. Many people who

have reached a certain level of prosperity and wealth have become reluctant to follow religious life and religious values over time and are reluctant to obey the rules and rules of religion. Many other see religious rules and rules as an obstacle to human freedom and want to live the world life more freely, without rules and without limits. This leads them to a way of life in which God is not involved. A thought in which God does not intervene and where the rules and rules of belief are determined by reason is found in deism. In the next step, there is atheism that does not include God in human life and thought. One wonder is whether there is a tendency towards deism in the perception of belief of secondary school students. In Turkey, the youth constitute a critical mass of deism and atheism occur secondary school students and is being questioned as to what the basis of the ratio of the state. The aim of this study is to determine the findings of deism and in religious understanding and perceptions of secondary school students.

Summary

Believing in a God or denying God is a fact that goes back to the early ages. As in the Western world, there have always been theist, deist or atheist currents in the Islamic world. The deist thought spreading in Europe was a rebellion against the Church's opposition to dogmatic ideas and scientific developments. In addition, the clergy in Christianity due to the privilege of the clergy, the Pope is considered to be the representative of God on earth, such as thoughts that cause people to take a stand against Christianity. In addition, in the medieval Christian world, the pressures of the Church and the clergy on society, the monopoly of the religious domain completely, and the condemnation of the scientists who put forward scientific discovery and thought to death and torture led to the separation of the Europeans from Christianity and therefore religion. Over time, this has led to the spread of a secular worldview, a philosophically deistic thought, and an atheist philosophy in the sense that God is not involved in world life. In recent researches, it has been tried to put forward the perception of beliefs of Turks in the context of deism and atheism. Before the 2000's Muslims can be expressed as a rate in Turkey was 99%. However, in recent years, it has been observed that this ratio has partially decreased and there are small changes in the belief preferences of Turks. I say deism axis in Turkey compared to the past, discussions and publications agenda more engaged. The Muslim population in Turkey at a tremendous rate that is Deism bring together a concern on the agenda of the society and particularly where young people are wondering what level of trends in this field. In a study conducted in 2013 by the Presidency of Religious Affairs and published in 2014, the rate of those who believe in the existence of God was determined to be 98.7%. In the study, the number of people who believe that Allah has revealed His commandments and prohibitions through the prophets has remained at 97.7%. Although there is a slight difference of 1% between those who believe in Allah and those who believe in the prophetic establishment, it is worth considering. Deism trend in today's Turkey is almost no scientific research demonstrating that what size. The survey of some companies in Turkey deist in their research between the public rates are said to be around 6%. Although the accuracy of the results of these researches is approached with caution, the realities in the society we live in reveal that the research results cannot be ignored. It is difficult to say that the allegations in the media that young people, including conservative family children, turn to deism are based on serious scientific studies. In order to reach the correct information and results, it is necessary to conduct surveys on young people and to evaluate the obtained data according to scientific criteria. Therefore, in this study, it is aimed to determine the thoughts and tendencies of secondary school youth about the deism movement. The determination of the equivalence of deistic and atheistic discourses expressed in different platforms in recent years is an im-

portant issue. It is known that dozens of websites opened under the name of deism and atheism operate on the internet and criticism of beliefs is intensified. Criticism towards beliefs is an important one for Islam and Muslims. The most important aspect of the problem is that young people are the most affected by the discourses on deism and atheism. The change and transformation in the belief structures of the younger generations are also closely related to the future of the country in which they live. In this respect, deism and atheism can be used to determine the effect and influence of young people. Many people who have reached a certain level of prosperity and wealth gradually become indifferent to religious life and religious values and are reluctant to obey the rules and rules of religion. On the other hand, many people see religious rules and rules as an obstacle to human freedom and want to live the world life more freely, without rules and without limits. This leads them to a way of life in which God is not involved. A thought in which God does not intervene and where the rules and rules of belief are determined by reason is found in deism. After one step, there is atheism that does not include God in human life and thought. One wonder is whether there is a tendency towards deism in the perception of belief of secondary school students. In this survey, the answers of these questions will be tried to be found. In Turkey, the status and rate of deism and atheism in terms of secondary school students which constitute an important mass of youth are questioned. The aim of this study is to determine the findings of deism and atheism in religious understanding and perceptions of secondary school students. For this purpose, surveys were conducted in 10 secondary schools in Adiyaman city center and the results were evaluated in accordance with scientific criteria. The research was conducted on 1150 students and healthy data from 1000 students were evaluated. The most important issue that distinguishes this study from the others; This is the fact that the discussions about the tendency of young people to deism are mostly carried out in the field in accordance with scientific criteria, apart from the discussions on theoretical level which are not based on sufficient scientific basis. Literature review and questionnaire technique were used in the article. Deism and atheism related subjects were used in the literature and some evaluations were made. Afterwards, it was tried to determine the opinions of secondary school students about beliefs perceptions with questionnaire questions and tried to obtain a result by evaluating the choices made.

Keywords : Kalam, Deism, Blief Perception Survey, Youth, Student.

GİRİŞ

İlk çağlardan beri var olan bir yaratıcıya iman gerçeğiyle beraber, Tanrı'yı inkâr da bir o kadar eski bir olgudur. Gerek Batı gerekse İslam dünyasında inkârcı akımlar hep olagelmıştır. 16. yy. da Avrupa'da yaygınlaşan deist düşünce Kilise'nin dogmatik düşünceleri ve bilimsel gelişmelere karşı çıkmasına bir isyan niteliğinde idi. Ayrıca Hristiyanlıktaki ruhban yapısı gereği din adamlarının imtiyaz sahibi olmaları, Papa'nın Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi gibi kabul edilmesi gibi düşünceler insanların Hristiyanlığa karşı tavrı almalarına sebep olmuştur. Bunun yanında Ortaçağ Hristiyanlık dünyasında Kilise ve din adamlarının toplum üzerindeki baskıları, dini alanı tamamen kendi tekellerine almaları, bilimsel keşif ve düşünce ortaya koyan bilim adamlarını ölüme ve işkencelelere mahkûm etmeleri, Avrupalıların her geçen gün Hristiyanlıktan ve dolayısıyla dinden uzaklaşmalarına yol açmıştır. Bu durum zamanla Tanrı'nın dünya yaşamına müdahil olmaması anlamında seküler bir dünya görüşünün, felsefi anlamda deistik bir düşünce ve ilerisinde ateist bir felsefenin yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir.

Türkiye'de son yıllarda eskiye nazaran deizm eksenli söylem, tartışma ve yayınlar daha fazla gündemi meşgul etmektedir. Müslüman nüfusun çok büyük bir oranda olduğu ülkemizde deizmin gündemde olması bir endişeyi beraberinde getirmekte, toplumun ve özellikle gençlerin bu konudaki eğilimlerinin ne düzeyde olduğu merak edilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığınca 2013 yılında yapılan ve 2014 yılında yayınlanan bir araştırmada Allah'ın varlığına inananların oranı % 98,7 olarak tespit edilmiştir.¹ Yapılan araştırmada "Allah'ın emir ve yasaklarını peygamberler vasıtasıyla bildirdiğine inananların sayısı % 97,7 de kalmıştır."² Söz konusu araştırmada Allah'a inananlar ile peygamberlik müessesesine inanlar arasında % 1 gibi küçük bir fark görünmekle beraber, üzerinde düşünölmeye değer bir husus olarak karşımızda durmaktadır.

Bazı anket şirketlerinin halk arasında yaptıkları araştırmalarda Türkiye'deki deist oranının ise % 6 civarında olduğu belirtilmiştir.³ Bu araştırmaların ortaya koyduğu sonuçların yüzde yüz doğruluğuna ihtiyatla yaklaşılmalı beraber içinde yaşadığımız toplumdaki gerçeklikler, araştırma sonuçlarının görmezlikten gelinemeyeceğini ortaya koymaktadır.

¹ Heyet, *Türkiye'de Dini Hayat Araştırması* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014), 11.

² Heyet, *Türkiye'de Dini Hayat Araştırması*, 11.

³ <https://www.makdanismanlik.org/turkiyede-toplumun-dine-ve-dini-degerlere-bakisi/> (20/08/2019)

Günümüz Türkiye'sinde deizme eğilimin hangi boyutta olduğunu ortaya koyan bilimsel araştırmalar yok denecek kadar azdır. İçinde muhafazakâr aile çocuklarının da bulunduğu gençlerin deizme yöneldiği şeklinde medyada dile getirilen iddiaların ciddi anlamda bilimsel çalışmalara dayandığını söylemek zordur. Bu konuda doğru bilgi ve sonuçlara ulaşmak için gençler üzerinde anket çalışmaları yapılması ve elde edilen verilerin bilimsel kriterlere göre değerlendirilmesi gerekir. Bu sebeple çalışmamızda ortaöğretim gençliğinin deizm akımı ile ilgili düşünce ve eğilimlerini belirlemeyi hedeflenmiştir. Bu amaçla Adıyaman il merkezinde yer alan 10 ortaöğretim kurumunda anket çalışması yapılmış ve sonuçları bilimsel ölçütlere uygun bir şekilde değerlendirilmiştir. Araştırma 1150 öğrenci üzerinde yapılmış, 1000 öğrenciden alınan sağlıklı veriler değerlendirmeye alınmıştır. Bu çalışmamızı diğerlerinden ayıran en önemli husus; gençlerin deizme yönelimi ile ilgili olarak çoğunlukla teorik düzlemde yapılan ve yeterli bilimsel temele dayanmayan tartışmalardan farklı olarak bilimsel ölçütlere uygun bir şekilde sahada gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Çalışmanın yapıldığı Adıyaman ili, Güneydoğu Anadolu bölgesinin 252 bin nüfusa sahip ve muhafazakâr kimliğiyle tanınan küçük bir şehridir. Adıyaman merkezinde yaşayan insanların büyük çoğunluğunu Sünni, geri kalanı Alevi vatandaşlarımız teşkil etmektedir. Öte yandan Adıyaman'a 75 km uzaklıktaki Menzil Köyünde yerleşik olan Menzil cemaatinin mensupları bulunmaktadır. Söz konusu cemaatin şehrin entelektüel birikimine bir katkısı ya da toplumun dini inancına etkisi konusu bu araştırmanın alanı dışındadır. Bu nedenle bu konuya araştırmamızda yer verilmemiştir.

1. PROBLEM

Deizm, yetkin bir varlık olarak Tanrı'nın varlığına duyulan inanç, yaratıcılık demektir. Vahyi, vahyin bildirdiği Tanrı'yı ve dini inkâr ederek, yalnızca akıl yoluyla kavranan bir Tanrı'nın varoluşuna inanmadır.⁴

Deizm; her türlü vahyi ve dolayısıyla vahyin bildirdiği Allah'ı ve dini inkâr ederek sadece akıl ile idrak edilen bir Tanrı'nın varlığını kabul eden felsefi bir akımdır. Bu anlayış peygamberlere ve dinlere ihtiyaç olmadığını ileri sürerek "Tabii din" fikrini benimseyip müdafaa etmektedir.⁵ "Tabii/doğal" din demek, "akıl dini", aklın bulduğu, aklın ışığı ile varılan

⁴ Ahmet Cevzici, "Deizm", *Paradigma Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002), 255.

⁵ Süleyman, Hayri Bolay, . *Felsefi Doktrinler Sözlüğü* (İstanbul: Ötüken Yayınları 1984), 64.

bir din demektir. Bu düşünceye sahip İngiliz felsefecilerden Herbert of Cherbury (ö.1648), “*De Variete*” (Doğruluk üzerine) adlı kitabında doğal bir din anlayışını geliştirip dinin aslını, özünü “doğal din” de bulur. Ona göre akıl din alanında da bağımsızdır; vahiyde aklın bulup gösterdiğine boyun eğmelidir. Her dinin temeli, her yerde her zaman için geçerli olan şu beş önermedir: en yüksek varlık, bir Tanrı vardır; bu varlığa tapmalıdır, bu tapmanın esası, erdemi gerçekleştiren bir dindarlıktır; günah ve suçun cezası pişmanlıkla ödenmelidir. Öbür dünyada bir ödül ve cezanın olacağını beklemelidir.⁶

Deist kişi, Tanrı'nın evreni yarattığına, ancak bu yaratmadan sonra herhangi bir müdahalede bulunmadığına inanan, ilahi vahyi reddeden, ahlaki ve dini açıdan doğru bir yaşamı, sadece insan aklının sunabileceğine iddia eden kişidir. Amerikalı deistlerin öncüsü Thomas Paine (ö.1809) şöyle diyor: “Ben Tanrı'ya inanıyorum ve bunun ötesi yok. Bu hayatın ötesinde mutluluklar diliyorum. Ben bir akidenin Yahudi Havrası, Roma kilisesi, Yunan kilisesi, Türk (Müslüman) Camisi, Protestan kilisesi ya da herhangi bir kilise tarafından konulacağına inanmıyorum. Benim kendi aklım benim kilisemdir. Bütün kiliseler, gerek Yahudi gerek Hıristiyan ya da Türk, bana göre insan aklının ürünü gibi geliyor.”⁷

Deizmin, zihnin kendi doğal gücü ile tanrısal gerçeğe ulaşabileceğini, bu gerçeğin ise salt inanca dayanan vahyedilmiş bir doğru olmadığını ve Tanrı'nın sadece varlık bakımından değil, etkinlik bakımından da doğanın üstünde ve dışında olduğunu savunan yorumunun ortaya çıkarmış olduğu bu şekilde bir Tanrı-âlem ilişkisinin, sonuçta Tanrı-insan ilişkisini de aynı biçimde belirleyeceği ve dinlerdeki kulluk, ibadet, duâ ve benzeri durumların doğal olarak anlamsızlaşacağı savunulmuştur.⁸ Deizmin gerek tarihsel süreci, gerekse geleneksel dinler ile ters düştüğü temel konular göz önünde bulundurulduğunda onun, akıl-inanç çatışmasının bir ürünü olarak ortaya çıktığının ifade edilmesinin doğru ve tutarlı bir değerlendirme olduğu görülmektedir.⁹

Ülkemizde din karşıtı akımlara yönelenlerin yöneliş nedenlerini inceleyen farklı kesimlerle karşılaşılmaktadır. Bunlardan bir kısmı Hristiyanlık gibi İslam'ın da bilim ile çatıştığını, akla aykırı ilkeler barındırdığını,

⁶ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1980), 206-207.

⁷ Thomas Paine, *The Age of Reason* (Luxembourg: 1794) 2-5.

⁸ Necip Taylan, *Düşünce Tarihinde Tanrı Sorunu* (İstanbul: Şehir Yayınları, 2000), 264.

⁹ Emre Dorman, *Deizm ve Eleştirisi: Tarihsel ve Teolojik Bir Yaklaşım* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, SBE., Doktora Tezi, 2009), 4- 5.

insana özgürlük tanımadığını, dünyayı ihmal ettiğini ve İslam dünyasının bundan dolayı geri kaldığını iddia ederek din karşıtı görüşleri savunmaktadır. Oysaki İslam dünyasında marjinal grupların savunduğu aşırı yorumların dışında Batıda deizmi haklı kılan hiçbir nedenin İslam'da olmadığı açıktır.¹⁰

Deizme eğilimin en önemli sebeplerinden birisi de dünyevileşmedir. Belli bir ekonomik seviye ve refaha kavuşan kesimler, dinin getirdiği kural ve kaideleri zamanla sıkıcı bulmakta, özgür iradeleri karşısında bir engel olarak görmektedirler. Çünkü din, bazı konularda sınırlılıklar getirmektedir. İnsan hayatını belli bir düzende yürütmesi için kural ve kaide koymakta, ibadet, amel ve ahlaki alanlarda sınırlamalar getirmektedir. Helal ve mübah olan çok sayıda davranışın yanında bazı fiillerin haram olduğunu ve bazı davranışlardan kaçınılmasını istemektedir. Aslında her dinin insanın hayatını belli bir disipline ve düzene koymak için kural ve kaideleri bulunmaktadır. Bu kural ve kaideler dünya hayatı için de geçerlidir. Ancak bir kısım insanlar dinin ve dolayısıyla Tanrı'nın hayatlarına müdahalede bulunmasını istememektedirler. Bu kural ve kaidelerin kendi özgürlüklerini kısıtladığını düşünmektedirler. Bundan dolayıdır ki örneğin erkek-kadın ilişkileri, içki, faiz vb. gibi konularda İslam'ın getirdiği haramlar ve sınırlılıkları kabul etmemektedirler. Bu düşünceler zaman içinde deistik bir yaşam tarzını beraberinde getirmekte ve sonrasında ise dinden tamamen arınmış ateistik bir yapıya bürünmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Ülkemizde deizm ve ateizm cereyanının gençliğin önemli bir kitlesini oluşturan ortaöğretim öğrencileri bazında durumunun ve oranının ne olduğu sorgulanmaktadır. Araştırmamızın amacı ortaöğretimde eğitim alan öğrencilerin dini anlayış ve algılamalarında deizme ve ateizme yönelik bulguların tespit edilmesidir.

3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Son yıllarda farklı platformlarda dile getirilen deistik ve ateistik söylemlerin toplumda karşılığının tespiti önemli bir konudur. İnternet ortamında deizm ve ateizm ismiyle açılan onlarca sitenin faaliyet gösterdiği ve inançlara yönelik eleştirilerin yoğunlaştığı bilinmektedir. İnançlara

¹⁰ İbrahim Coşkun, "Modern Çağ Deizminin Nedenleri ve Sonuçları", *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm (Van: 2017)*, 64.

yönelik eleştirilerde İslam'a ve Müslümanlara yönelik olanlar önemli bir yekûn oluşturmaktadır. Problemin en önemli tarafı deizm ve ateizme ilişkin söylemlerden en fazla etkilenen kesimin gençler olmasıdır. Genç kuşakların inanç yapılarındaki değişim ve dönüşüm, yaşadıkları ülkenin geleceğini de yakından ilgilendirmektedir. Bu bakımdan deizm ve ateizmin gençler üzerindeki etki ve tesirin tespit edilmesinde yarar görülmektedir.

4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı Adıyaman İli Merkez İlçesinde bulunan 10 ortaöğretim kurumunun 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileridir. Araştırma yapılan okullar; 1 Fen Lisesi, 1 İmam-Hatip Lisesi, 2 Meslek Lisesi ve 6 Anadolu Lisesidir. Anket çalışmasına katılan öğrenciler gönüllülük esasına göre belirlenmiştir. Anket çalışması 1150 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiş olup sonuçta elde edilen 1000 sağlıklı anket değerlendirilmeye alınmıştır. Ankette 8 adet demografi sorusu 13 adet çoktan seçmeli soru sorulmuştur.

5. VARSAYIMLAR

Ortaöğretimdeki öğrencilerin inanç konularında düşünceleri aşağıdaki varsayımlardan (sayılı) hareketle tespit edilmeye çalışılmıştır.

- a) Deizm ve ateizm Türkiye'de eskiye göre artış göstermektedir.
- b) Deizm ve ateizm toplumun diğer kesimleri gibi öğrencileri de etkilemektedir.
- c) Öğrenciler kendilerine okudukları bilgileri yorumlayabilecek kapasitededirler.
- d) Öğrenciler kendilerine yöneltilen soruları ciddiyetle cevaplamışlardır.

6. HİPOTEZLER

Ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada test edilmek üzere tespit edilen hipotezler (denenceler) şu şekilde sıralanabilir.

- a) İmam-Hatip Liselerinde verilen yoğun din eğitimi öğrencilerin deizm ve ateizme yönelmelerinde önemli engelleyici bir unsurdur.
- b) Fen liselerinde ateist düşüncüyü benimseyen öğrencilerin oranı diğer liselere nazaran daha yüksektir.

c) Deizm ve ateizm düşüncesini benimsemede erkek ve kız öğrenciler arasında büyük bir fark yoktur.

d) Ortaöğretim kurumlarında dini ve felsefi düşüncelerle ilgili eğitim yeterli değildir.

7. YÖNTEM

Makalede literatür incelemesi ve anket tekniği kullanılmıştır. Deizm ve ateizm ile ilgili konular işlenirken ilgili literatürden yararlanılmış ve yer yer değerlendirmelerde bulunulmuştur. Daha sonra da ortaöğretim öğrencilerinden seçilen grubun inanç algılarıyla ilgili düşünceleri anket sorularıyla tespit edilmeye çalışılmış, yapılan tercihler değerlendirilerek bir sonuç elde edilmeye çalışılmıştır.

Analiz için IBM firmasına ait SPSS Statistics yazılımı kullanılmıştır. Tablolarda cevaplara ait frekanslar verilmiş olup demografi soruları ile çoktan seçmeli soruların varyansları madde değerlendirmelerinde belirtilmiştir.

8. BULGULAR VE YORUM

Ankete katılan gençlerimizin % 51,2 si erkek, % 48,8 i kız öğrencilerdendir. Öğrencilerin % 34,9'u 9. Sınıf, % 33,32'ü 10. Sınıf, % 31,3'ü 11. Sınıf, % 0,5 ise 12. sınıflardan oluşmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin büyük bir kısmı 3 (% 80,9) ve daha fazla kardeş olduklarını belirtmişlerdir. Ailelerinin ekonomik durumu genellikle orta seviyededir (% 52,7). Öğrencilerin anne babaları sağ (% 81,3) ve beraber yaşamaktadır. Ailenin gelir getiren bireyi % 65,5 ile babadır. Öğrencilerin % 45,3'ü ailelerini dindar olarak tanımlarken % 2,3'ü ise hiç dindar değil olarak tanımlamıştır. Ailesinin dindar olmadığını beyan edenlerin toplam oranı % 7,7'dir.

Ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapılan anket çalışmasında ilk önce Allah'ın varlığı ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Bu soruların cevaplarında verilen şıklar öğrencinin Allah inancı ile ilgili düşüncesini ortaya koyan bir nitelik taşımaktadır. Soruya cevap mahiyetinde verilen beş ayrı seçenek, öğrencilerin tercihlerinin deizm veya ateizme bir yönelim olup olmadığı konusunda değerlendirmeye imkân sağlamaktadır.

Değerlendirmemizde deizm bağlamında öğrencilerin tercih durumu ve oranlarını belirgin bir şekilde ortaya koyan çoktan seçmeli 10 soru ele alınacaktır. Değerlendirmeye alınan sorularla ilgili çizelgeler metin içinde verilmiş olup demografi soruları metnin sonunda verilmiştir.

Tablo 1. Allah inancı bakımından aşağıdaki maddelerden kendi durumunuza uygun olanı işaretleyiniz.

	Sayı	Yüzde
Allah'ın varlığına inanıyorum ama bu konuda çözemediğim hususlar var	272	27,2
Allah'ın varlığına kesin olarak inanıyorum ve bu konuda akli ve mantıki deliller buluyorum	504	50,4
Allah'a inanıyorum ve bu konuda delile ihtiyaç duymuyorum	174	17,4
Ailem ve çevrem Allah'ın varlığını kabul ettikleri için ben de inanıyorum	26	2,6
Allah'ın varlığı konusuna ilgi duymuyorum	10	1,0
Allah'ın varlığına inanmıyorum	14	1,4
Toplam	1000	100,0

Adıyaman Merkez İlçede eğitim gören lise öğrencileri üzerinde uygulanan anketin ilk sorusu “Allah inancı bakımından aşağıdaki maddelerden kendi durumunuza uygun olanı işaretleyiniz” şeklinde olmuştur. Öğrencilerinden “Allah'ın varlığına kesin olarak inanıyorum ve bu konuda akli ve mantıki deliller buluyorum” şikkını tercih eden öğrencilerin oranı % 50,4 dür. Bu oranın % 53,5 ini erkek öğrenciler iken % 47,1 si kız öğrencilerdir. Anne babası sağ ve beraber olan gençlerimizin büyük bir kısmı (430 kişi) Allah'ın varlığına kesin olarak inandığını ve bu konuda akli ve mantıki deliller bulduğunu beyan etmiştir. Aile ilişkilerinin Allah inancı üzerinde etkili olduğu sonucu çıkmıştır. Ailesinin ekonomik durumu iyi ve orta seviyede olduğunu beyan eden gençlerimizin % 85'i bu seçeneği işaretlemiştir.

Öğrencilerin % 27'si Allah'ın varlığına inanıyorum ama bu konuda çözemediğim hususlar var ifadesini kullanmıştır. Kız öğrencilerde bu oran % 31,8 iken, erkek öğrencilerde % 22,9 dur. İman esasları ve Allah inancı hakkında tatmin olamama gençler arasında ciddi bir problem olarak görülmektedir. Akademik seviyesi yüksek gençlerin bir yaratıcı fikrini sorgulaması daha yüksek oranda olmuştur.

Allah'a inanıyorum ve bu konuda delile ihtiyaç duymuyorum diyen öğrencilerin genel toplam oranı % 17,4. olmuştur. Bu oran erkek öğrencilerde % 18,2 olurken, kız öğrencilerde % 16,6 olmuştur.

Ailesi ve çevresi inandığı için inananların oranı genel itibariyle % 2,6 dır.

Allah'ın varlığına ilgi duymuyorum şikkını işaretleyen öğrencilerin oranı genelde % 1 dir. Bu oran kız öğrencilerde % 0,8 olurken, erkek öğrencilerde, % 1,2 olmuştur.

Allah'ın varlığına inanmıyorum şikkını işaretleyen öğrencilerin ortalama oranı %1,4 dür. Bu oran erkek öğrencilerde % 1,6 olurken, kız öğrencilerde % 1,2 olmuştur.

Kardeş sayısı kalabalık olan ailelerde Allah'a inanma oranı daha yüksek çıkmıştır. 3 ve fazlası kardeş sayısına sahip gençlerin % 77,3 ünün Allah'a inanmada bir tereddütleri olmadığı anlaşılmaktadır.

Allah'ın varlığına inanıyorum ama bu konuda çözemediğim hususlar var diyenlerin % 45'inin anne babası ayrı yaşayan öğrencilerdir.

Allah'ın varlığına inanıyorum ama bu konuda çözemediğim hususlar var ifadesini işaretleyen öğrenci oranları liselere göre şöyle olmuştur: Fen lisesi, % 23,9, Anadolu liseleri % 31,8, İmam-Hatip Lisesi % 21,9 ve Meslek liseleri % 16,8. Bu hususta dikkati çeken bir durum olarak İmam-Hatip liselerinde Allah'a inanıyorum ama bu konuda çözemediğim sorunlar var diyen öğrenci oranının Anadolu liselerine yakın bir oranda olmasıdır. Diğer liselere göre daha yoğun bir dini eğitim ve öğretim alan İmam-Hatip liselerinde bu oranın daha düşük olması beklenirdi.

“Allah'ın varlığına kesin olarak inanıyorum ve bu konuda akli ve mantıki deliller buluyorum” şikkını işaretleyen öğrenci oranları bir önceki şikka göre daha farklı olmuştur. Allah'ın varlığına inanıyorum ve bu konuda akli ve mantıki deliller buluyorum şikkını işaretleyen öğrenci sayısı genel ortalama itibariyle en fazla oranı teşkil etmiştir. Okullara göre bu şikkı tercih eden öğrencilerin yüzdeleri, Anadolu Liseleri; % 48,75, Fen Lisesi; % 62,8, İmam-Hatip Lisesi; % 63,5, Meslek Liseleri; % 40,95 şeklinde gerçekleşmiştir.

Allah'ın varlığına akli ve mantıki deliller bulma konusunda İmam-Hatip Lisesi yüzde olarak ilk sırada olmasına rağmen, bir sonraki sırada yer alan Fen Lisesi ile arasında sadece 0,7 fark bulunmaktadır. Bu şıkta beklenen sonuç, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin diğer lise öğrencilerine göre daha kayda değer bir farkla önde olmaları idi. Allah'ın varlığına akli ve mantıki deliller bulma konusunda Anadolu Liseleri üçüncü sırada yer alırken, Meslek liseleri son sırada kalmıştır.

Allah inancı ekseninde verilen şıkların en belirleyicisi durumunda olan

“Allah’a inanıyorum ve bu konuda delile ihtiyaç duymuyorum” ifadesinin tercih edilme oranı şöyle olmuştur: Anadolu Liseleri; % 15,3, Fen Lisesi; % 7,1, İmam-Hatip Lisesi; %12,5, Meslek Liseleri; % 33,95. Bu şıkkın tercih edilmesinde dikkati çeken en önemli husus Meslek Liseleri öğrencilerinin İmam-Hatip Lisesini de büyük bir farkla geride bırakarak birinci sırada yer almış olmalarıdır. Ayrıca İmam-Hatip Lisesi öğrencileri bu şıkkı tercih etmede Anadolu Liselerinin de gerisinde kalmışlardır. Allah’ın varlığı konusunda düşünceleri en net olmaları gerekenler İmam-Hatip Lisesi öğrencileridir, ancak verilen cevaplar bunun böyle olmadığını göstermektedir.

Allah inancı ekseninde verilen “Ailem ve çevrem Allah’ın varlığını kabul ettikleri için ben de inanıyorum” şıkkının tercih durumunda, inancın oluşmasındaki kişinin özgür iradesi ve aile-çevre etkisi gözlemlenebilmektedir. Bu şıkkın tercih edilmesinde tercih oranı açısından daha önceki şıklara nazaran bir azalma söz konusudur. Bu da öğrencilerin inancını oluşturmada özgür iradelerini kullanma açısından olumlu bir durumdur.

“Ailem ve çevrem Allah’ın varlığını kabul ettikleri için ben de inanıyorum” ifadesini Fen Lisesi öğrencilerinin; % 1,8’i, Anadolu Lisesi öğrencilerinin; % 1,9’u, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin; %2,1’i ve Meslek Lisesi öğrencilerinin % 6’sı tercih etmiştir. Burada ilginç olan husus; Meslek lisesi öğrencilerinin diğer liselere göre bu şıkkı daha fazla tercih etmiş olmalarıdır. Aradaki fark yaklaşık üç kattır. Meslek liselerinde bu şıkkın büyük oranda tercih edilmesinde dini bilinçlenmede akademik eğitimin ve mesleki eğitim yoğunluğunun tercihte önemli bir etken olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

Allah inancı ekseninde “Allah’ın varlığı konusuna ilgi duymuyorum” şıkkını tercih eden öğrencilerin oranı genel olarak % 0,7 dir. Liselere göre dağılım şöyledir: Fen Lisesi öğrencilerinin; % 0,9’u, Anadolu Liseleri öğrencilerinin % 1,1’i, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin % 0 ve Meslek Lisesi öğrencilerinin % 0,8’idir.

Anket uygulaması yapılan liselerimizde “Allah’ın varlığına inanmıyorum” ifadesini tercih eden öğrencilerimizin genel oranı % 1,4 dür. Bu oran Fen Lisesi öğrencilerinden; % 3,5’e, Anadolu Lisesi öğrencilerinden % 1,1’e, İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinden % 0 ve Meslek Lisesi öğrencilerinde % 1,4’e tekabül etmektedir.

Allah inancı konusunda doğrudan Allah’a inanmadığını söyleyen öğrenci sayısı toplam 14 kişi olup, yüzde olarak % 1,4’e tekabül etmektedir. Bir önceki “Allah’ın varlığı konusuna ilgi duymuyorum” şıkkı ile beraber ele

alındığında bu oran % 2,4 olmaktadır. Sonuç olarak denilebilir ki öğrencilerin % 95' i Allah'ın varlığına inandıklarını beyan ederken geriye kalan % 5 öğrenci kitlesi bu hususta olumsuz tercihte bulunmuştur.

Tablo 2. Allah'a inanmak bir gerekliliktir

	Sayı	Yüzde
Tamamen katılıyorum	707	70,7
Katılıyorum	180	18,0
Kararsızım	66	6,6
Katılmıyorum	25	2,5
Hiç Katılmıyorum	22	2,2
Toplam	1000	100,0

Allah'a inanmanın bir gereklilik olduğunu düşünen öğrencilerin genel oranı % 88,7 dir. Bu soruya cevap veren erkek öğrencilerin tercih ettikleri şıklar şöyle sıralanmaktadır. “Tamamen katılıyorum” % 74,2, “Katılıyorum” % 15,6, “Kararsızım” % 5,1, “Katılmıyorum” % 2,3, “Hiç katılmıyorum” % 2,7. Bu oranlara göre erken öğrenciler kararsızlar dahil toplamda % 94,9 oranında Allah'a inanmanın bir gereklilik olduğunu düşünmektedirler. Kararsızlar çıkarıldığında oran % 89,8'e düşmektedir.

Kız öğrencilerin “Allah'a inanmak bir gerekliliktir” sorusuna verdikleri cevapların oranları şöyledir: “Tamamen katılıyorum” %,67, “Katılıyorum” % 20,5 “Kararsızım” % 8,2, “Katılmıyorum” % 2,7 “Hiç katılmıyorum” % 1,6. Kız öğrencilerde yukarıdaki soruya olumlu cevap verenlerin oranı kararsızlar hariç; % 87,5, Kararsızlar dahil; % 95,7 dir.

Erkek ve kız öğrenciler bazında orana bakıldığında “Allah'a inanmak bir gerekliliktir” sorusuna erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha yüksek oranda olumlu cevap vermişlerdir. Ancak olumsuz cevap verme oranında erkek öğrencilerin oranı kız öğrencilerden daha yüksektir. Bu oran erkek öğrencilerde % 5 iken, kız öğrencilerde 4,3 tür. Kararsız şikkını tercih etmede de kız öğrenciler erkek öğrencilere nazaran daha fazladır.

“Allah'a inanmak bir gerekliliktir” sorusuna okullara göre verilen cevaplar şöyle tespit edilmiştir: Fen Lisesi öğrencileri % 4,4 “Katılmıyorum”, % 5,3 hiç katılmıyorum şeklinde tercihlerini belirtmişlerdir. Aynı lisede “Allah'a inanmak bir gerekliliktir” sorusuna “Kararsızım” diyenlerin oranı ise % 9,7

dir. Fen Lisesinde ortalama % 4, 8 oranında öğrenci Allah'a inanmak konusunda "Katılmıyorum" ve "Hiç katılmıyorum" şeklinde görüş belirtmişlerdir. Fen Lisesinde Allah'ın varlığını yadsıyanların oranı kararsızlar hariç % 10'a yaklaşmaktadır. Kararsızlar ile beraber bu oran % 19'u aşmaktadır.

Anadolu Liselerinde Fen Lisesine göre Allah inancını yadsıyanların oranı daha düşüktür. Bu liselerde "Allah'a inanmak bir gerekliliktir" sorusuna "Katılmıyorum" diyenlerin oranı % 2,1, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise 2,3 tür. Bu her iki şıkkın ortalaması % 4,4 olmaktadır. Bu liselerde kararsızların oranı da 6,4 tür.

İmam-Hatip lisesinde "Allah'a inanmak bir gerekliliktir" önermesine "Katılmıyorum" diyenlerin oranı % 4,2, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı ise % 2,1 dir. Kararsızların oranı da aynı şekilde % 2,1 dir. İmam-Hatip lisesinde bu sonuçların çıkması şaşırtıcı olmuştur. Din eğitiminin yoğun olarak verildiği İmam-Hatip lisesinde ortalama % 6,3 oranında Allah inancını yadsıyan öğrencinin bulunması çarpıcıdır. Kararsızlarla beraber bu oran % 8 i aşmaktadır.

Allah'a inanmanın bir gereklilik olduğuna inanma konusunda en müspet sonuçlar Meslek Liselerinden alınmıştır. Meslek liselerinde "Allah'a inanmak bir gerekliliktir" önermesine "Katılmıyorum" diyenlerin oranı % 1,4, "Hiç katılmıyorum" diyenlerin oranı % 0, kararsızların oranı ise 6,7 dir.

Tablo 3. Bir yaratıcının olması fikri sana güven verir mi?

	Sayı	Yüzde
Tamamen katılıyorum	735	73,5
Katılıyorum	187	18,7
Kararsızım	55	5,5
Katılmıyorum	11	1,1
Hiç Katılmıyorum	12	1,2
Toplam	1000	100,0

Bir yaratıcının olması fikri bireye güven veren önemli bir inançtır. "Yaratıcının aynı zamanda kontrol eden ve denetleyen, ödül veya ceza veren bir varlık olması gerekir" fikri gençler arasında yaygındır. Çalışmamıza katılan gençlerin % 92,2 si bir yaratıcı fikri ile güven duymaktadır. Bir yaratıcının

olması fikri ile güven duygusuna sahiplerin % 5,2 sini ailesini dindar değil diye tanımlayan gençler oluşturmaktadır.

“Bir yaratıcının olması fikri sana güven verir mi? Sorusuna “Katılmıyorum” ve Hiç katılmıyorum” şıklarını tercih ederek düşüncelerini belirten erkek öğrenci oranı % 2,4, “Kararsızımın” oranı ise % 6,3 tür. Kız öğrencilerde “Katılmıyorum” ve “Hiç katılmıyorum” diyenlerin oranı % 2,2 dir. “Kararsızım” diyenlerin oranı ise % 4,7 dir. Bu soruda erkek öğrenciler olumsuz cevap verme oranlarında ve kararsız kalmada kız öğrencilerden biraz önde görünmektedirler.

“Bir yaratıcının olması fikri sana güven verir mi? sorusuna lise öğrencilerinin verilen cevapların oranları şöyle tespit edilmiştir. Fen lisesi “Katılmıyorum” ve Hiç katılmıyorum” şıkları ortalama oranı olarak % 7,1 olumsuz görüş beyan etmişlerdir. Kararsız kalma oranı Fen Lisesinde % 5,3 tür. Anadolu Liselerinde “Bir yaratıcının olması fikri güven verir mi? Sorusuna olumsuz cevap verme oranı % 1 iken kararsız oranı % 3,3 tür. İmam-Hatip Lisesinde yukarıdaki soruya verilen olumsuz cevap % 0,5, kararsız kalma oranı % 2,1 dir. Meslek liselerinde “Bir yaratıcının olması fikri sana güven verir mi? sorusuna “Katılmıyorum” ve “Hiç katılmıyorum” şıklarını tercih ederek olumsuz cevap verme oranı % 0,9, kararsız kalma oranı % 1,9 dur.

Bu soruda dikkate alınması gereken sonuç Fen Lisesi öğrencilerinin diğer lise öğrencilerine göre olumsuz cevap verme ve kararsız kalma oranının yüksek olmasıdır. Bu sonuçlar Fen lisesinde yaklaşık % 7 civarında öğrencinin ateizm düşüncesini benimsediğini göstermektedir.

Tablo 4. Evrendeki düzenin bir yaratıcı tarafından oluşturulduğuna inanıyorum

	Sayı	Yüzde
Tamamen katılıyorum	808	80,8
Katılıyorum	137	13,7
Kararsızım	30	3,0
Katılmıyorum	11	1,1
Hiç Katılmıyorum	14	1,4
Toplam	1000	100,0

Evrendeki düzenin bir yaratıcı tarafından oluşturulduğuna inanan öğrencilerin genel oranı % 94,5 dir. Yüzde % 5,5 oranında öğrencilerin tercihi bu konuda olumsuz olmuştur. Bu oran erkek öğrencilerde % 2,4 olurken kız öğrencilerde % 2,6 olmuştur. Kararsız kalma oranı erkek öğrencilerde % 2, kız öğrencilerde 4,1 şeklinde olmuştur. Kız öğrenciler erkeklerle göre daha fazla “Kararsızım” şıkkını tercih etmişlerdir.

“Evrendeki düzenin bir yaratıcı tarafından oluşturulduğuna inanıyorum” sorusuna verilen cevapların liselere göre oranları şöyle tespit edilmiştir. Fen Lisesinde “Katılmıyorum” ve “Hiç katılmıyorum” şıklarının ortalama tercih edilme oranı % 4,5, “Kararsızım” oranı % 3,5, Anadolu lisesinde olumsuz cevap oranı % 1, kararsız oranı % 3,2, İmam-Hatip lisesinde olumsuz cevap oranı % 1, kararsız oranı % 0, Meslek liselerinde ise olumsuz cevap oranı 2,5, kararsız oranı % 3,1 şeklindedir.

Bir önceki soruda olduğu gibi bu soruda da Fen Lisesi öğrencilerinin verdikleri olumsuz cevap oranları yüksek olmuştur.

Tablo 5. Kâinat ve insanlık yaratıldıktan sonra dünyadaki işleyiş hakkında sana en yakın cevap aşağıdakilerden hangisidir.

	Sayı	Yüzde
Allah sürekli yaratmaya ve kontrol etmeye devam eder	735	73,5
Allah yarattı ve nasıl olacağını biz insanlara bıraktı	185	18,5
Allah yarattıktan sonra bir köşeye çekildi ve sadece izliyor	44	4,4
Allah'ın yaratmak gibi bir gücü olduğuna inanmıyorum	21	2,1
Allah'ın yarattıklarını kontrol etme ve yönlendirme ile ilgilendiğini düşünmüyorum	15	1,5
Toplam	1000	100,0

Ortaöğretim öğrencilerinin Tanrı-evren ilişkisi konusundaki görüşlerinin ortaya konulması amacıyla gençlere yöneltilen, “Kâinat ve insanlık yaratıldıktan sonra dünyadaki işleyiş hakkında sana en yakın cevap aşağıdakilerden hangisidir” sorusuna öğrencilerin % 73,5 i Allah'ın her an yaratmaya devam ettiği şeklinde cevap verirken, % 26,5 i Allah'ın evrene müdahale etmediği yönünde bir cevap vermiştir. Bu verilen cevaplar öğrenciler arasında deizm anlayışının belirli bir düzeyde mevcut olduğunu göstermektedir.

Verilen cevaplarda kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran deizme daha yakın olduğu sonucu çıkmıştır. Allah yarattıktan sonra bir köşeye çekildi ve sadece izliyor diyenlerin %55 i kız öğrencilerdir.

Deizme yakın görüşleri beyan eden öğrencilerin % 89 u ailelerinin dindarlık seviyelerinin orta ve üstü olduğunu belirtmişlerdir. Dindar ailelerin çocuklarında ateizm deizmden daha düşüktür.

“Kâinat ve insanlık yaratıldıktan sonra dünyadaki işleyiş hakkında sana en yakın cevap aşağıdakilerden hangisidir?” sorusunun cevap şıkları ele alındığında öğrencilerimizin Tanrı-âlem ilişkisi hususundaki düşünceleri daha belirgin şekilde anlaşılacaktır.

“Allah sürekli yaratmaya ve kontrol etmeye devam eder” şeklinde sunulan şıkkı Fen Lisesi öğrencileri % 69,9 oranında tercih ederken, Anadolu Liseleri öğrencileri % 74,1, İmam-Hatip Lisesi öğrencileri % 87,5 ve Meslek Liseleri öğrencileri % 66,7 gibi yüksek oranlarda oranında tercih etmişlerdir. Bu tercihte İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin en yüksek oranda olmaları tabii bir durumu arz etmektedir.

“Allah yarattı ve nasıl olacağını biz insanlara bıraktı” cevap şıkkı öğrencilerin deizme yönelik tavırlarının anlaşılmasında önemli bir şık olarak verilmiştir. Bu şıkka verilen tercih oranları Fen Lisesinde; % 23,0, Anadolu Liselerinde; 17,8, İmam-Hatip Lisesinde; % 8,3 ve Meslek Liselerinde; % 18,8 oranında olmuştur. Bu şıkkı İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin % 8,3 oranında tercih etmiş olması dikkat çekicidir. İmam-Hatip Liselerinde diğer liselere nazaran yoğun bir dini eğitim ve öğretimin verilmiş olması beklentileri farklı kılmaktadır.

Bir önceki şıkka yakın bir anlam taşımasına rağmen daha az oranda tercih edilen “Allah yarattıktan sonra bir köşeye çekildi ve sadece izliyor” cevabının liselere göre cevap dağılımı şöyledir: Fen Lisesi, % 0,0, Anadolu Liseleri; % 4,4, İmam-Hatip Lisesi; 4,2, Meslek Liseleri; % 6,3.

Önceki cevapları tamamlayıcı mahiyette olan diğer bir cevap; “Allah’ın yarattıklarını kontrol etme ve yönlendirme ile ilgilendiğini düşünmüyorum” şeklinde verilmiştir. Bu cevabı tercih etme oranı da liseler göre şöyledir. Fen Lisesi; % 2,7, Anadolu Liseleri: % 4,3, İmam-Hatip Lisesi; % 0,0, Meslek Liseleri; % 1,0.

Tablo 6. Allah'ın insanları düzeltme ve onlara yol göstermek için kutsal kitaplar gönderdiği fikrine katılır mısınız?

	Sayı	Yüzde
Allah'ın kitap göndermesi gereklidir	797	79,7
Kitap göndermese de olur	59	5,9
Kitap göndermese de insan aklıyla doğruyu bulur	108	10,8
Kutsal kitaplar hakkında bir fikrim yok	36	3,6
Toplam	1000	100,0

Allah'ın İnsanlara kitap göndermesi gereklidir diyenlerin oranı % 79,7 dir. İnsanın aklıyla doğruyu yanlış bulabileceğini bunun için kutsal kitaplara ihtiyaç duymadığını söyleyenlerin oranı ise % 10,8 tir.

Kitap gönderilmesinin gerekli olduğu söyleyen gençlerin % 95,2 si ailelerinin dindarlık seviyesinin orta ve üzeri olduğunu belirtenlerdendir.

“Allah'ın insanları düzeltme ve onlara yol göstermek için kutsal kitaplar gönderdiği fikrine katılır mısınız “ sorusunun cevaplarından “Allah'ın kitap göndermesi gereklidir” şikkını tercih eden öğrencilerin liselere göre dağılımı şöyledir: Fen Lisesi; % 80,5, Anadolu liseleri; % 78, İmam-Hatip Lisesi; % 90,6, Meslek Liseleri % 78,3.

Kutsal kitapların gönderilmesi konusunda öğrencilerimiz büyük oranda kitapların gönderilmesi gerektiği yönünde tercihte bulunmuşlardır. İmam-Hatip Lisesi dışındaki diğer okulların tercihleri birbirine yakın olmuştur. Burada dikkati çeken husus, İmam-Hatip Lisesinde kutsal kitapların gönderilmesi şikkının % 90 olmasıdır. Oysaki beklenti % 100 dür. İmam-Hatip liselerinde ilahi kitapların gönderilmesi, ilahi kitapların gerekliliği, insanlık için önemi gibi farklı başlıklarla işlenmektedir. Buna rağmen tercihin % 90 da kalması düşündürücüdür.

İlahi kitapların gönderilmesinin gerekli olmadığı yönünde tercih kullanan öğrenciler Fen Lisesinde % 3,5, Anadolu Liselerinde % 6,6, İmam-Hatip Lisesinde % 2,1 ve Meslek Liselerinde % 6,7 oranında olmuştur. Bu şıkta Anadolu Liseleri ve Meslek Liseleri öğrencileri birbirine yakın oranda tercihte bulunmuşlardır. Yüzdesi az olmakla beraber İmam-Hatip Lisesinde her yüz öğrenciden 2 kişinin ilahi kitapların gönderilmesine gerek yoktur anlamındaki tercihi dikkatlerden kaçmamaktadır.

“Kitap göndermese de insan aklıyla doğruyu bulur” şikkı deizm düşün-

cesinin tebarüz etmesinde kilit şıklardan birisidir. Bu şıkkı tercih edenlerin oranı % 10,8 gibi yüksek denilebilecek bir değerdedir. Bu şıkkı Fen Lisesi öğrencileri % 12,4, Anadolu Liseleri % 10,4, İmam-Hatip Lisesi % 7,3 ve Meslek Liseleri %12,5 oranında tercih etmişlerdir. Bu şık Fen Lisesi ve Meslek liselerinde birbirine yakın oranlarda tercih edilirken, Anadolu liselerinde tercih oranı daha düşük olmuştur. İmam-Hatip lisesinde ise yine beklenmeyen bir oran olan % 7,3 ile tercih edilmiştir.

“Allah’ın insanları düzeltme ve onlara yol göstermek için kutsal kitaplar gönderdiği fikrine katılır mısın” sorusunun cevaplarından “Kutsal kitaplar hakkında bir fikrim yok” şıkkı dini bilgi ve genel kültürü ilgilendiren bir cevap özelliği taşımaktadır. Düşük oranda da olsa bu şıkkın tercih edilmiş olması liselerde verilen dini eğitimin yeterliliğini sorgular hale getirmektedir. Liselere göre söz konusu şıkkın tercih oranları şöyledir: Fen Lisesi % 3,5, Anadolu Liseleri % 13,4, İmam-Hatip Lisesi % 0, Meslek Liseleri % 2,5. Bu şıkkın tercih edilmesinde beklendiği üzere İmam-Hatip Lisesinden tercih eden öğrenci olmamıştır. Burada dikkat çeken husus Anadolu Liselerinde kutsal kitap hakkında fikri olmayan öğrenci oranınının yüksek denilebilecek % 13,4 gibi bir oranda çıkmasıdır.

Tablo 7. Peygamberler Allah’tan aldıkları vahiyleri insanlara anlatır ve iyi birer örnek olurlar düşüncesi hakkındaki fikrin nedir?

	Sayı	Yüzde
Tamamen katılıyorum	732	73,2
Katılıyorum	190	19,0
Kararsızım	50	5,0
Katılmıyorum	14	1,4
Hiç Katılmıyorum	14	1,4
Toplam	1000	100,0

Peygamberliğe iman ekseninde öğrencilere sorulan “Peygamberler Allah’tan aldıkları vahiyleri insanlara anlatır ve iyi birer örnek olurlar düşüncesi hakkındaki fikrin nedir?” sorusuna “Katılmıyorum” ve “Hiç katılmıyorum” şıklarının öğrenciler ortalama % 2,8 oranında tercih etmişlerdir. Bu hususta “Kararsızım” şıkkını tercih edenlerin oranı da ortalama olarak

% 5 tir. Buna karşılık öğrencilerin % 92,2 si peygamberlerin vahiyleri aktaran, örnek olan, vazifeli şahıslar olduğu fikrini benimsemiştir.

“Peygamberler Allah’tan aldıkları vahiyleri insanlara anlatır ve iyi birer örnek olurlar düşüncesi hakkındaki fikrin nedir” sorusuna verilen cevapların liselere göre oranları şöyledir: Fen Lisesi “Katılmıyorum” % 2,7, “Hiç katılmıyorum” 5,3, Anadolu Liseleri “Katılmıyorum” % 0,8 “Hiç katılmıyorum” 0,8. İmam Hatip Lisesinde “Katılmıyorum” % 0, “Hiç katılmıyorum” 1,0. Meslek Liselerinde “Katılmıyorum” % 3,1, “Hiç katılmıyorum” 0,8. Yukarıdaki sorunun cevabı karşısında kararsız kalma oranı da şöyle olmuştur: Fen Lisesi % 0,9, Anadolu Liseleri % 5, İmam-Hatip Lisesinde % 4,2, Meslek Liselerinde 6,9.

Burada üzerinde durulması gereken husus; yukarıdaki soruya Fen Lisesi öğrencilerinin “Katılmıyorum” % 2,7, “Hiç katılmıyorum” 5,3 oranındaki tercihleriyle her iki tercih oranının ortalama % 8’i bulmasıdır. Kararsızlarla beraber Fen Lisesinde Peygamberliğin misyonunu yadsıyan öğrenci oranını % 9’u bulmaktadır. Bu soruda Anadolu Liseleri- İmam-Hatip Lisesi ve Meslek Lisesi öğrencilerinin kararsız kalma oranının yüksekliği de dikkat çeken diğer bir husus olmuştur.

Tablo 8. Allah’ın insanlara rehberlik için birini seçip göndermesi zorunludur.

	Sayı	Yüzde
Tamamen katılıyorum	816	81,6
Katılıyorum	134	13,4
Kararsızım	22	2,2
Katılmıyorum	11	1,1
Hiç Katılmıyorum	17	1,7
Toplam	1000	100,0

Peygamber inancı bağlamında öğrencilerin peygamberlik müessesesi ile ilgili görüşlerini anlamak için “Allah’ın insanlara rehberlik için birini seçip göndermesi zorunludur” sorusuna karşılık Allah’ın insanlara yol gösterici göndermesi gerekir diyenlerin oranı % 95,0 tir. Bu görüşe katılmayan öğrencilerin oranı ise % 2,8 dir. Bu oran kararsızlar dahil edildiğinde % 5’i bulmaktadır.

Cinsiyete göre dağılım yapıldığında erkek öğrencilerde olumsuz tercihte bulunanların oranı % 3,9, kız öğrencilerde % 1,6 dır.

Okullara göre tercih oranlarını şöyle sıralamak mümkündür: Fen Lisesinde peygamberliğin gerekli olduğu hususunda “Katılmıyorum” diyen öğrenci oranı % 2,7, Anadolu Liseleri % 0,8, İmam-Hatip Lisesinde % 2,1 ve Meslek Liselerinde % 0,6.

Peygamber gönderilmesinin gerekli olduğu hususuna katılmayan öğrenci oranlarında dikkat çeken husus; Fen Lisesinden sonra en yüksek oranda katılmayan öğrencilerin İmam-Hatip Lisesinden çıkmış olmasıdır. İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin “Katılmıyorum” tercihi Anadolu ve Meslek Liseleri oranının üç katı kadardır. Oysaki beklenti bu konuda en az tercihin İmam-Hatip Lisesinden çıkması idi.

“Allah’ın insanlara rehberlik için birini seçip göndermesi zorunludur” hususunda “Hiç katılmıyorum” şıkkını tercih etme oranları da bir önceki tercihe nazaran genel itibariyle biraz daha yüksek olmuştur. Oranlar şöyledir: Fen Lisesi % 6,2, Anadolu Liseleri % 1,3, İmam-Hatip Lisesinde % 1, Meslek Liselerinde % 0,4. Bu şıkkın tercih edilmesinde Fen Lisesi öğrencilerinin % 6,2 gibi yüksek sayılabilecek bir oranda olması dikkat çekmektedir. Bir önceki şıkta olduğu gibi İmam-Hatip Lisesinde % 1 oranının tercih edilmesi beklentinin üzerinde bir sonuçtur.

“Allah’ın insanlara rehberlik için birini seçip göndermesi zorunludur” sorusunda üzerinde durulması gereken husus, kararsız oranının yüksek olmasıdır. Bu oran % 22,7 ye ulaşmaktadır. Bu derece yüksek bir oranın çıkması öğrencilerin peygamberliği gereksiz gören deistik düşüncenin tesirinde kaldıklarını akla getirmektedir. “Kararsızım” oranının İmam-Hatip Lisesinde % 0 olması da olağan bir durumu arz etmektedir.

Tablo 9. İnsanların dünyada yaptıklarının karşılıksız kalmadığı ve öldükten sonra hesaba çekileceği fikrine katılır mısın?

	Sayı	Yüzde
Tamamen katılıyorum	724	72,4
Katılıyorum	182	18,2
Kararsızım	63	6,3
Katılmıyorum	15	1,5
Hiç Katılmıyorum	16	1,6
Toplam	1000	100,0

Öğrencilerin Ahiret hayatına ilişkin düşüncelerinin gözlemlenmesine yönelik bu soruda gençlerin % 90,6 sı insanların dünyada yaptıkları karşılığında ahirette ödül veya ceza göreceklerine olumlu bakmışlardır. % 10'a yakın bir oranda öğrenciler ahiret hayatını yadsıyan tercihler yapmışlardır.

Ahiret hayatını yadsımaya yönelik tercih oranı kız öğrencilerde % 1,8 olurken erkek öğrencilerde bu oran % 4,3' ulaşmaktadır.

“İnsanların dünyada yaptıklarının karşılıksız kalmadığı ve öldükten sonra hesaba çekileceği fikrine katılır mısınız?” sorusuna cevap olarak tercih edilen şıkların liselere göre dağılımı şöyledir: Fen Lisesi; “Katılmıyorum” % 0,9, “Hiç katılmıyorum” % 4,4, Anadolu liseleri “Katılmıyorum” %1,3, “Hiç katılmıyorum” 1,6, İmam-Hatip Lisesi “Katılmıyorum” % 1, “Hiç Katılmıyorum” % 1, Meslek Liseleri % “Katılmıyorum” % 2,7, “Hiç katılmıyorum” % 0.

Yukarıdaki veriler değerlendirildiğinde Fen Lisesi öğrencilerinin % 5,3, Anadolu liselerinin % 2,9, İmam Hatip lisesi öğrencilerinin % 2 ve Meslek lisesi öğrencilerinin % 2,7 oranında Ahiret hayatını yadsıdıkların görmekteyiz. Ahiret hayatına yönelik sorulan soruda Fen Lisesi öğrencilerinin olumsuz tercih oranının yüksekliği dikkat çekmektedir. Üzerinde düşünülmesi gereken diğer bir husus; İmam-Hatip Lisesinde olumsuz tercih oranının % 2 olmasıdır. Din eğitiminin yoğun olarak verildiği İmam-Hatip Lisesinde yüz öğrenciden ikisinin Ahiret hayatına olumsuz bakması çarpıcı bir sonuçtur.

Ahiret hayatını yadsımaya yönelik % 5 orandaki tercih, öğrenciler arasında deizmden etkilenme olduğunu göstermektedir.

Tablo 10. Dünyada yaşadığım zorluklar karşısında ahirette ödüllendirileceğim.

	Sayı	Yüzde
Tamamen katılıyorum	545	54,5
Katılıyorum	205	20,5
Kararsızım	198	19,8
Katılmıyorum	31	3,1
Hiç Katılmıyorum	21	2,1
Toplam	1000	100,0

Bir önceki sorunun tamamlayıcısı konumundaki “Dünyada yaşadığımız zorluklar karşısında ahirette ödüllendirileceğim” sorusuna erkek öğrenciler “Katılmıyorum ve “Hiç katılmıyorum” şıklarını ortalama % 5,4 tercih ederek olumsuz cevaplandırmışlardır. Kararsız kalma oranı erkek öğrencilerde 17,0 şeklindedir. Kız öğrencilerde olumsuz cevap oranı % 4,9, kararsız kalma oranı ise % 22,7 dir. Ahirette ödüllendirilme konusunda erkek ve kız öğrencilerinin ortalama olumsuz cevap oranı % 5,1’e ulaşırken, kararsız kalmanın ortalama % 19,8 gibi yüksek bir orana ulaştığı tespit edilmiştir.

“Dünyada yaşadığımız zorluklar karşısında ahirette ödüllendirileceğim” sorusuna lise öğrencilerinin verdiği cevaplar şöyledir. Fen lisesi öğrencileri “Katılmıyorum” ve “Hiç katılmıyorum” şıklarını ortalama % 7,9 oranında tercih etmişlerdir. Kararsız oranı % 19,5 tir. Anadolu liseleri yukarıdaki soruya ortalama % 1,9 şeklinde olumsuz cevap verirken, kararsız oranı % 18,7 olmuştur. İmam-Hatip Lisesi öğrencileri “Dünyada yaşadığımız zorluklar karşısında ahirette ödüllendirileceğim” sorusuna % 1,5 olumsuz cevap verirken, % 10,4 oranında öğrenci “Kararsızım” şikkını tercih etmiştir. Meslek liselerinde yukarıdaki soruya verilen olumsuz cevap oranı % 3,7, kararsız oranı ise % 25 olmuştur.

Bu sorudaki ilginç hususların başında kararsız oranlarının yüksek değerlerde olmasıdır. Fen lisesindeki olumsuz cevap oranı ve İmam-Hatip lisesindeki beklenmeyen olumsuz ve kararsız oranları dikkat çekmektedir.

Anket çalışması yapılan okullar.

	Sayı	Yüzde
Adıyaman Fen Lisesi	113	11,3
Adıyaman Hüsnü Özyeğin Anadolu Lisesi	108	10,8
Adıyaman Esentepe Anadolu Lisesi	103	10,3
Adıyaman Altınşehir Anadolu Lisesi	89	8,9
Adıyaman Anadolu Lisesi	99	9,9
Adıyaman Fatih Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	119	11,9
Adıyaman Lisesi	103	10,3
Adıyaman İmam Hatip Lisesi	96	9,6
Adıyaman Fevzi Çakmak Anadolu Lisesi	89	8,9
Adıyaman Mesleki Teknik Andolu Lisesi	81	8,1

Toplam	1000	100,0
Anket Çalışmasına Katılan Sınıflar		
	Sayı	Yüzde
9.sınıf	349	34,9
10.sınıf	333	33,3
11. sınıf	313	31,3
12.sınıf	5	0,5
Toplam	1000	100,0

Kardeş Sayıları

	Sayı	Yüzde
Kardeşim yok	29	2,9
İki Kardeş	162	16,2
Üç Kardeş	324	32,4
Dört Kardeş	236	23,6
Beş ve fazlası	249	24,9
Toplam	1000	100,0

Ailelerin Ekonomik Durumu

	Sayı	Yüzde
Zayıf	134	13,4
Orta	527	52,7
İyi	297	29,7
Çok İyi	42	4,2
Toplam	1000	100,0

Aile Durumu (Anne- Baba)

	Sayı	Yüzde
Sağ Beraber	813	81,3
Sağ Ayrı	111	11,1
Annem Yok	28	2,8

Babam Yok	32	3,2
İkisi De Yok	16	1,6
Toplam	1000	100,0

Anne Babanın İş Durumu

	Sayı	Yüzde
İkisi De Çalışıyor	211	21,1
Sadece Babam Çalışıyor	655	65,5
Sadece Annem Çalışıyor	56	5,6
İkisi De İşsiz	78	7,8
Toplam	1000	100,0

Ailelerin Dindarlık Düzeyi

	Sayı	Yüzde
Çok Dindar	187	18,7
Dindar	453	45,3
Orta	283	28,3
Dindar Değil	54	5,4
Hiç Dindar Değil	23	2,3
Toplam	1000	100,0

SONUÇ

Öğrencilere yöneltilen sorular ve elde edilen cevaplara genel anlamda bakıldığında Allah'ın varlığına inandığı halde bu konuda bazı düşünsel sorunlar yaşadığını belirten öğrenciler mevcuttur. Bu husustaki öğrenci yoğunluğunun Anadolu liselerinde olduğu gözlemlenmiştir.

Allah inancı konusunda delile ihtiyaç duymama hususunda İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin bir tereddüdü olmaması beklenirken verilen cevapların böyle olmadığı, belli oranda İmam-Hatip lisesi öğrencilerinin de tereddütler yaşadığı görülmektedir.

Deist düşüncenin ölçülmesinde en önemli kriterlerden biri olan Allah'ın evrene müdahalesi hususunda öğrencilerin % 20'nin üzerinde bir oranda

tercihleri söz konusu olmuştur. Bu ciddi bir oran olup, öğrenciler arasında bilinçli ya da bilinçsiz bir deizm düşüncesinin etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca deizme yakın görüş beyan eden öğrencilerin % 89'u ailelerinin dindarlık seviyelerinin orta ve üstü derecede olduğunu belirtmişlerdir. Bir önceki sorunun tamamlayıcısı mahiyetinde olan “Allah yarattı ve nasıl olacağını biz insanlara bıraktı” cevap şikkının İmam-Hatip Lisesi öğrencileri tarafından % 8,3 oranında tercih edilmiş olması da bu okullarda deist düşüncenin kısmi de olsa etkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmamızda dikkat çeken önemli hususlardan birisi; Fen liselerinde “Allah’ın varlığına inanmak bir gerekliliktir” sorusuna % 9,7 gibi yüksek oranda öğrencinin olumsuz cevap vermesidir. Bu husus öğrencilerimiz arasında ateizmin de önemsenecek bir düzeyde yaygınlaştığının bir göstergesidir.

“Kitap göndermese de insan aklıyla doğruyu bulur” şikkı deizm düşüncesinin tebarüz etmesinde kilit şıklardan birisidir. Bu şikkı tercih edenlerin oranı % 10,8 gibi yüksek denilebilecek bir değerdedir. İmam-Hatip lisesinde ise yine beklenmeyen bir oran olan % 7,3 ile tercih edilmiştir.

Araştırmamız sonucunda kamuoyunda yaygın bir şekilde dile getirilen, deizmin gençler arasında yaygın olduğu düşüncesinin çok korkutucu olmamakla beraber dikkate değer bir oranda etkili olduğunu göstermektedir. Bunun yanında deizm ile beraber ateizm için de tehlike çanlarının çaldığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Bolay, S. Hayri. *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1984.
- Dorman, Emre. *Deizm ve Eleştirisi: Tarihsel ve Teolojik Bir Yaklaşım*. Marmara Üniversitesi, SBE., Doktora Tezi, 2009.
- Cevzici, Ahmet. “Deizm”. *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002.
- Coşkun, İbrahim. “Modern Çağ Deizminin Nedenleri ve Sonuçları”, *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm*. Van: b.y. 2017.
- Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1980.
- <https://www.makdanismanlik.org/turkiyede-toplumun-dine-ve-dini-degerlere-bakisi/20/08/2019>.
- Heyet. *Türkiye’de Dini Hayat Araştırması*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014.
- Taylan, Necip. *Düşünce Tarihinde Tanrı Sorunu*. İstanbul: Şehir Yayınları, 2000.
- Thomas, Paine. *The Age of Reason*. Luxembourg: b.y., 1794.